

Zpráva
o českém knižním trhu
2021/2022

22

Vydal **Svaz českých knihkupců a nakladatelů** v roce 2022.

Autoři jednotlivých kapitol:

Radovan Auer (Svět knihy) 1c

Erika Frýbortová (Kosmas) 7

Ivo Magera (Albatros Media) 3, 7

Lenka Maixnerová (Národní knihovna) 1e

Filip Růzha (AK Růzha) 1b, 4, 10

Martin Sviták (Grada) 5

Marcela Turečková (SČKN) 1a, 1b, 1c, 1d, 1e, 2, 4, 5, 6

Petr Valo (Karolinum) 5

Martin Vopěnka (Práh) Úvodem

AVA 9

Hana Žáková (Alza) 8

Sazba: Tibor Vizi

© SČKN, 2022

ISBN 978-80-90-8778-1-8

Obsah

Úvodem	3
1. SČKN nejen v letech 2021 a 2022	4
a) Priority SČKN	4
b) Kvalitní legislativa je základ oboru	4
c) Největší český knižní veletrh: Svět knihy Praha	4
d) Tradiční projekty SČKN: CJO, NKD, TOP 10, Kniha ti sluší, Dámeknihy.cz, Knižní novinky	8
e) Z plánovaných projektů: Registr českých knih	8
2. Struktura knižní produkce v roce 2021	10
3. Celkový objem knižního trhu v roce 2021	12
4. DPH v letech 2021 a 2022	13
5. Nakladatelé v roce 2021	15
6. Státní podpora knižního trhu v roce 2021	18
7. Knižní maloobchod a velkoobchod v letech 2021 a 2022	19
8. E-knihy v roce 2021	22
9. Audioknihy v roce 2021	23
10. Právní povinnosti nakladatele	25

ÚVODEM

Vážení,

dostává se vám do ruky *Zpráva o českém knižním trhu za rok 2021*. Uvědomit si rok, kterého se zpráva týká, je tentokrát důležitější než kdy jindy. Zatímco se nacházíme uprostřed nové krize, v této zprávě se můžete dočíst, v jaké kondici český knižní trh přežil tu předchozí. V tom smyslu se tato zpráva dá číst optimisticky. Po poklesu v roce 2020 o zhruba 4 % knižní trh v roce 2021 vzrostl o 8 %, a vrátil se tak při započtení minulé inflace zhruba na hodnoty před covidem. Také počet vydaných knižních titulů se po výrazném poklesu v roce 2020 opět zvýšil, jakkoliv se nepřiblížil a asi už nikdy nepřiblíží k rekordním hodnotám. Výsledek roku 2021 vypovídá o schopnosti českého knižního trhu překonávat krize a také o stabilní čtenářské základně, kterou máme v české veřejnosti. Nezbývá než doufat, že se vypořádáme i s krizí současnou, jakkoliv ta se pro knižní odvětví jeví ještě více ohrožující.

První *Zprávu o českém knižním trhu* vydal SČKN v roce 2013, a ta letošní je tedy **výroční – desátá**. Pokusili jsme se proto letos o retrospektivní přístup a zaznamenáváme i priority a výsledky činnosti SČKN. Zejména úspěšné dotažení novely autorského zákona legislativním procesem stojí za pozornost a ukazuje na nezastupitelnou roli silné profesní organizace, jakou náš Svaz je.

Za Svaz českých knihkupců a nakladatelů

Ing. Martin Vopěnka, předseda SČKN

1. SČKN NEJEN V LETECH 2021 A 2022

Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN) byl **založen v roce 1879** z podnětu J. R. Vilímka, J. Otta, F. Topiče a dalších osobností za účelem **šíření českých knih a dodržování profesní etiky**. Roku 1949 byl Svaz zlikvidován, ale v roce 1990 obnovený Svaz na odkaz historické organizace vědomě navázal a vytkl si za cíl hájit v tržních podmínkách společné profesní zájmy nakladatelů, distributorů a knihkupců.

SČKN je registrován jako **zapsaný spolek**, jehož členy jsou nakladatelé, knihkupci, distributoři a další subjekty s vydavatelskými útvary (VŠ, knihovny, ústavy). K 1. 1. 2022 měl 150 členů. SČKN je **členem Federace evropských nakladatelů (FEP), členem Unie zaměstnavatelských svazů a Hospodářské komory ČR**.

SČKN je řízen **jedenáctičlenným představenstvem**, které je voleno členskou schůzí a volí ze svého středu předsedu svazu. Konkrétní provoz je zajišťován sekretariátem vedeným ředitelem SČKN.

a) Priority představenstva Svazu českých knihkupců a nakladatelů 2021–2023:

1. DPH: Vzhledem k silně deficitnímu rozpočtu bude nutné nejen usilovat o snížení DPH na knihy, ale také bránit stávající nejnížší sazbu DPH. V případě reformy DPH vždy udržet knihy v nejnížší sazbě. *Legislativa EU mezitím umožnila zavedení nulové sazby DPH na vybrané položky včetně knih. Nulová sazba DPH na knihy, e-knihy a audio-knihy se proto stává novým dlouhodobým cílem Svazu. Vedle toho se ze strany vlády objevily úvahy o možném vyřazování položek z nejnížší sazby DPH. V žádném případě nesmíme připustit, aby DPH na knihy v rozporu s celoevropským trendem stouplo.*
2. Zavedení daňově uznatelné účetní rezervy na dlouhodobě prodejné či neprodejné knihy.
3. Prosazení již odsouhlasené novely autorského zákona v novém parlamentu. Novela vstoupí v platnost 1. 1. 2023. Věříme, že posílí postavení držitelů autorských práv vůči úložištím. *Naši právníci rozpracují návrhy postupu pro nakladatele. Díky naší iniciativě po více než 10 letech výrazně vzrostou náhradní odměny pro autory a náhradní odměny za výpůjčky ve veřejných knihovnách se dočkají i nakladatelé.*
4. Významné posílení fondů vysokých škol na nákupy elektronických licencí pro jejich studenty ze státního rozpočtu. Podpora vydavatelů odborné literatury a učebnic. Udržení vyváženého vztahu mezi veřejnou službou knihoven a zájmy nakladatelů zejména v oblasti online přístupů.
5. Pořádání kampaní na podporu čtenářství, pokud možno se zapojením veřejnoprávních médií. Zřízení centrálního fondu pro nákupy školních knihoven na MŠMT. Uplatnění knižních voucherů pro žáky a studenty. Posilování projektu *Nejlepší knihy dětem* a jeho propagace a navázání následné kampaně na podporu krásné literatury.
6. Podpora zachování pestré sítě kamenných knihkupectví, prosazení jednotné slevy státních institucí, jako jsou školy, knihovny a úřady, na nákup knih. Hledání lokálních možností podpory místních knihkupců.
7. Podpora autorů a vydavatelů kvalitní dětské literatury a beletrie pro dospělé. Aktivní snaha o navýšení grantových prostředků na podporu vydávání původních českých knih i kvalitních překladů a o rozšíření knižních grantů na marketing a distribuci. Uznání výdajů na marketing do výdajů. Jednání o možnostech pořádání lokálních knižních veletrhů.
8. Podstatné navýšení prostředků poskytovaných státem na nákupy knih knihovnami.
9. Transparentní sledování, vyhodnocování a prezentace knižního trhu. Zavedení jednotné nomenklatury žánrů a hledání dalšího uplatnění dat z knižního žebříčku.
10. Dosažení částečného nezávislého financování činnosti SČKN z provozu knižní poukázky.

Zdroj: SČKN

b) Kvalitní legislativa je základ oboru

Fungování tvůrčích odvětví, nebo moderně „kreativního průmyslu“, závisí více než u jiných činností na správném a férovém nastavení právního prostředí. Nakladatelský obor se od jiných tvůrčích odvětví liší nejen výsledným produktem, ale i řadou další specifik, která s procesem vydávání knih

souvisejí. Jednou z klíčových rolí SČKN je proto být jednotným hlasem hájícím a prosazujícím zájmy svých členů a celého oboru nejen při tvorbě českých zákonů i evropských regulací, ale též v rámci jednání s klíčovými aktéry, tedy s ministerstvem kultury, ministerstvem financí nebo Národní knihovnou.

Kvůli navázání rozsáhlých kontaktů na evropské úrovni, a to jak s Federací evropských nakladatelů (FEP), tak s jednotlivými národními organizacemi sdružujícími nakladatele, můžeme využívat rozsáhlé sdílení zkušeností se zeměmi s rozvinutým systémem autorského práva, například Německem nebo Francií, a tyto zkušenosti přenášet do české praxe. Systém kontaktů napříč členskými státy, který se SČKN průběžně podařilo vybudovat, představuje nedocenitelný zdroj informací a know-how, kvůli kterému můžeme v českém legislativním procesu přinášet návrhy ke zlepšování situace nositelů práv podložené konkrétními argumenty a zkušenostmi z dalších členských států EU. Důležitou roli hraje jak pečlivá odborná právní práce při formulaci návrhů zákonů a jejich připomínkování, tak systematická komunikace s konkrétními zákonodárci a průběžné projednávání a vysvětlování předkládaných návrhů, bez kterého by jakýkoliv návrh měl pouze malou šanci na úspěch. Kvůli dlouhodobé praxi disponuje SČKN rozsáhlým know-how, které umožňuje efektivní komunikaci a prosazování oprávněných zájmů nakladatelského i knihkupeckého sektoru.

Několik klíčových úspěchů, kterými byla završena průběžná systematická práce SČKN v legislativní oblasti ve spolupráci s legislativním partnerem SČKN, Advokátní kanceláří Růzha, uvádíme níže. I přes tyto úspěchy však samozřejmě neusínáme na vavřínech, protože legislativní práce nikdy nekončí, jak dokládá příklad „věčných“ příprav vedoucích k nyní schválené novelizaci autorského zákona. SČKN průběžně monitoruje právní dění i soudní praxi, aby oprávněným zájmům knižní kultury bylo vždy dopřáno sluchu odpovídajícího významu, který společnosti přináší nakladatelský a knihkupecký sektor.

Příklad první – novelizace autorského zákona

Nejdůležitější body:

- Prosazení kompenzace pro nakladatele za půjčování v knihovnách a výrazné valorizace (o 100 %) kompenzace určené autorům (celková částka cca 70 mil. korun ročně);
- Zpřesnění právní úpravy děl nedostupných na trhu (zákonné zakotvení práva nakladatele požadovat vyřazení svého díla ze seznamu, zakotvení limitu 20 let od vydání tak, aby nedocházelo k nežádoucímu blokování vydávání nových titulů);
- Efektivnější obrana před nelegálním sdílením titulů na úložištích, lepší vymahatelnost práva;
- Umožnění použití díla pro ilustraci při digitálním vzdělávání bez negativního vlivu na nakladatele odborné literatury.

Nejvýraznějším legislativním projektem posledních let, na kterém se SČKN podílel od samého počátku, je velká novelizace autorského zákona, jejíž složitá legislativní cesta byla završena 1. 12. 2022, kdy byla projednána Senátem po schválení Poslaneckou sněmovnou, a následně podepsána prezidentem republiky. Celý proces začal na evropské úrovni v roce 2016 a SČKN se jej zúčastnil jak přímo prostřednictvím FEP, tak při formulaci připomínek České republiky prostřednictvím ministerstva kultury za účasti řady dalších zainteresovaných stran. „Poločas“ byl charakterizován přijetím evropské směrnice o autorském právu na jednotném digitálním trhu v roce 2019, na jejímž základě se těžiště práce přesunulo do českého legislativního procesu při přípravě novelizace autorského zákona.

O jak náročný proces se jednalo, nejlépe dokládá, že od počátků projednávání se vystřídal celkem pět ministrů kultury čtyř vlád ve třech volebních obdobích Poslanecké sněmovny. Klíčovým cílem, který se podařilo naplnit, bylo zajistit spravedlivější autorskopravní prostředí, a po letech přispět k posunu českého autorského práva blíže současnosti s vědomím, že role internetu za 20 let změnila podmínky i možnosti k nepoznání. Na odbornou právní práci v úpravě, kde i drobný detail, jediné slovo nebo poznámka mohou zcela změnit její význam a dosah, navazovala průběžná jednání s partnery a dalšími zainteresovanými stranami tak, aby zákon měl šanci projít i v často se měnící

politické realitě. Ačkoliv text novely byl ze strany ministerstva kultury předložen ještě předchozí Poslanecké sněmovně (v roce 2021), nebyl projednán a hrozilo zcela reálné nebezpečí, že tak jako řada jiných právních předpisů „spadne pod stůl“. Naše intenzivní snahy po volbách a ustavení nové vlády se proto soustředily na podporu a prosazování opětovného předložení návrhu zákona nové Poslanecké sněmovně. Skutečnost, že se tyto snahy setkaly s úspěchem završeným schválením novely, svědčí o vysoké kvalitě legislativního návrhu, na jehož přípravě se podílel i SČKN.

Díky spolupráci na novelizaci se podařilo za účasti SČKN vytvořit širokou odbornou platformu zástupců všech kreativních odvětví, která do budoucna umožní efektivnější a jednotné prosazování společných priorit. Silný hlas je vždy více slyšet.

Příklad druhý – kompenzace pro nakladatele (COVID)

Od vypuknutí koronavirové krize SČKN intenzivně jednal se státními orgány o opatřeních na pomoc knižnímu trhu i na základě informací o podporách poskytovaných v jiných členských státech EU. Na základě dlouhodobých jednání se podařilo vyjednat kompenzaci pro nakladatele v celkové výši **80 milionů korun** v návaznosti na zpřístupnění Národní digitální knihovny v období uzavření „kamenných“ knihoven při nouzovém stavu. Tato částka byla následně ve spolupráci s Národní knihovnou a kolektivním správcem DILIA rozdělena mezi nakladatele podle stanoveného spravedlivého klíče založeného na datech ohledně čtenosti titulů vydaných konkrétním nakladatelem.

Příklad třetí – snížení DPH na e-knihy a audioknihy

Dlouhodobým problémem byla diskriminace elektronických knih a audioknih, které byly státem cenově znevýhodněny oproti tištěným knihám. Zatímco tištěné knihy byly zařazeny do 10% sazby DPH, e-knihy a audioknihy spadaly do základní 21% sazby. Stejně jako v případě autorského zákona i zde bylo změnu nezbytné prosadit nejprve na evropské úrovni (ve spolupráci s FEP) a následně zajistit její řádné zahrnutí do českého zákona o DPH. Ve spolupráci s ministerstvem financí a na základě společného připomínkování navrhovaného textu zákona s Národní knihovnou se tohoto cíle podařilo dosáhnout a od roku 2019 došlo ke **zrovnoprávnění e-knih a audioknih s tištěnými knihami**, když všechny uvedené kategorie nově spadají do 10% sazby.

Díky novelizaci evropské směrnice o DPH, přijaté Radou EU 5. 4. 2022, mají nově všechny členské státy bez rozdílu možnost kromě dvou standardních snížených sazeb (které nesmějí být nižší než 5 %) aplikovat i **supersníženou sazbu** (tedy sazbu **nižší než 5 %**), která může být i v **nulové výši**. Doposud byla supersnížená sazba vyhrazena pouze těm členským státům, které ji aplikovaly historicky před přijetím společné evropské úpravy DPH.

Do supersnížené sazby DPH může být zařazeno nejvýše 7 položek (tj. druhů výrobků nebo služeb) ze seznamu, který tvoří přílohu směrnice. Jednou z takových položek jsou i **tištěné knihy, e-knihy a audioknihy**. Každý členský stát se tedy nyní může nezávisle rozhodnout pro podporu čtení a vzdělanosti prostřednictvím zařazení knih do supersnížené nebo nulové sazby DPH. Dlouhodobé snažení SČKN se proto i nadále soustředí na snížení daňového zatížení četby knih a podporu české knižní kultury uvedeným způsobem, a to prostřednictvím vyjednávání s klíčovými resorty a systematického vysvětlování výhod takového postupu.

Příklad čtvrtý – knižní „stravenky“

V rámci podpory čtenářské kultury se SČKN rovněž po dlouhodobém projednávání s klíčovými ministerstvy a přípravě textu zákona podařilo prosadit nový zaměstnanecký benefit v podobě daňově zvýhodněných „knižních stravenek“, které jako bonusové plnění mohou zaměstnavatelé za výhodných podmínek poskytnout svým zaměstnancům jako firemní benefit. Klíčovou motivací je osvobození od daně z příjmů. Jedním z cílů je rovněž přispět k zastavení dlouholetého úbytku kamenných knihkupectví, v nichž mohou čtenáři knižní poukázky uplatnit.

Příklad pátý – memorandum s Národní knihovnou

Vzhledem k dosavadní mezerovité a nepřesné právní úpravě se SČKN podařilo zasednout k jednacímu stolu s Národní knihovnou, přičemž výsledkem několika měsíčních konstruktivních jednání je memorandum, které k zajištění právní jistoty všech zúčastněných konkretizuje práva nakladatelů ve vztahu k elektronickému zpřístupňování knih nedostupných na trhu ze strany Národní knihovny. Cílem obou stran, kterého se podařilo dosáhnout, bylo nalezení vhodného kompromisu umožňujícího přístup široké veřejnosti k dílům, jejichž autorskoprávní ochrana ještě neuplynula (70 let od úmrtí autora), ale které z různých důvodů nelze zakoupit na trhu, způsobem, který nebude mít negativní vliv na pestrost a rozmanitost nově vydávaných knih, a nebude tak představovat jejich nežádoucí konkurenci, která by vedla ke snížení návratnosti, a tedy i motivace, respektive možnosti nakladatelů vydávat nové tituly.

Zdroj: AK Růzha, SČKN

c) Největší český knižní veletrh: *Svět knihy Praha*

Mezinárodní knižní veletrh a festival *Svět knihy Praha*, jehož vlastníkem je SČKN, se postupně objemově vrací k předcovidovým standardům. Zatímco ročník 2021 ještě probíhal v netradičním podzimním termínu, ročník 2022 už se přesunul do tradiční první poloviny roku. Vzhledem k rekonstrukci Průmyslového paláce nicméně letos poprvé probíhal pod širým nebem. Druhý červnový víkend prošlo veletržními branami rekordních 54 tisíc návštěvníků. Překonal rok 2019, kdy přišlo přibližně 50 tisíc čtenářů. Na 27. ročníku vzbudili pozornost především autoři čestného hosta Itálie, stánek Ukrajiny a sekce *Literatura jako hlas svobody*. Na festivalu nechyběly debaty významných světových a českých spisovatelů o svobodě slova, globalizaci, historii nebo budoucnosti a podobných tématech. ***Svět knihy Praha 2022*** tak dostal svému mottu převzatému od významného italského myslitele Umberta Eka: „Žijeme pro knihy a je to sladké poslání ve světě upadajícím a zmítaném nepořádkem.“ Každý rok se na *Světě knihy Praha* tradičně předává řada významných ocenění a mezi nimi již po jedenácté nechyběla Cena Jiřího Theinera, která byla v minulosti určena tomu, kdo významně přispívá k šíření a propagaci české literatury v zahraničí. S letošním ročníkem se statut ceny změnil. Ocenění je udělováno osobnostem, které jsou hlasem svobody proti cenzuře a v boji za demokracii. První laureátkou takto pozměněné prestižní ceny se měla stát rusky píšící běloruská spisovatelka, investigativní novinářka a také první Běloruska oceněná Nobelovou cenou za literaturu Světlana Alexijevičová, která kvůli své neúčasti cenu věnovala ukrajinským autorům. *Svět knihy Praha* zaznamenal také výrazný posun mezinárodního rozměru veletrhu, kdy hostil velkou delegaci nejen italských nakladatelů. Elena Pasoliová, ředitelka veletrhu v Bologni, řekla: „Zažila jsem dva báječné dny, veletrh je skvělý, s velkým počtem mezinárodních vystavovatelů, velkým profesním programem a mnoha návštěvníky.“

Festival se kromě přiblížení světa knih široké i odborné veřejnosti snaží prohloubit lásku k literatuře i těch nejmenších čtenářů, pro které byl připraven bohatý doprovodný program v pavilonu *Rosteme s knihou*. Kromě velkých vydavatelských domů a nakladatelství se veletrhu účastnili také malí nakladatelé. Venkovní stánky poutaly pozornost velkého množství návštěvníků.

Mezinárodní knižní veletrh a literární festival Praha 2022 v číslech:

Počet vystavovatelů:	416
Počet expozic:	156
Výstavní plocha:	3046 m ²
Počet účinkujících:	746
Počet programů:	465
Počet výstav:	9
Celkový počet návštěvníků:	54 000

Zdroj: Svět knihy

d) Tradiční projekty SČKN:

Cena Jiřího Ortена (www.cenajirihoortena.cz): nejprestižnější česká cena pro mladé autory do 30 let s 35letou tradicí

Nejlepší knihy dětem (www.nejlepsiknihydetem.cz): výroční katalog původní české knižní tvorby pro děti garantovaný odbornou komisí po stránce obsahu i výtvarného zpracování

TOP 10 (www.sckn.cz/zebricek-tistene-knihy): pravidelný týdenní přehled nejprodávanějších knih v ČR vytvářený na základě údajů od 100 knižních subjektů po celé republice, na měsíční bázi jsou mapovány i prodeje e-knih a audioknih

Kampaně *Knih ti sluší* (www.knihatislusi.cz): kampaně na zvýšení atraktivity knihy a čtenářství podporující knihkupectví k dubnovému Světovému dni knihy a autorských práv

Knižní novinky (www.sckn.cz/archiv-cisel-kg/): tradiční čtrnáctideník, který je zdarma rozdáván v knihkupectvích, mapuje českou produkci prostřednictvím kompletních bibliografických údajů, pomáhá v orientaci v nové produkci čtenářům i profesionálům, tj. knihkupcům a knihovníkům

Dáme knihu.cz (www.dameknihu.cz): nový projekt oborové dárkové knižní poukázky, jehož cílem je přivést do knihkupectví zákazníky z online-prostředí

Zdroj: SČKN

e) Z plánovaných projektů: Registr českých knih

Registr českých knih je projekt, jehož řešením se zabývá SČKN společně s Národní knihovnou ČR. O jeho vzniku se dlouhodobě diskutovalo jako o nutném vytvoření **základního zdroje dat o knižním trhu**.

Cílem projektu je v této chvíli vytvoření platformy, která bude centrálním místem knižních metadat v ČR, zajišťující služby knihovnám, nakladatelům, distributorům a knihkupcům, vydavatelům a národním agenturám ISBN, ISMN, ISSN a CIP, SČKN a MK ČR. Součástí Registru bude nastavené workflow zajišťující životní cyklus metadat knižní produkce a zároveň umožňující maximální sdílení takto vytvářených metadat, tj. od žádosti o přidělení ISBN/ISMN přes hlášení přidělených ISBN/ISMN, převzetí záznamu do akvizice/distribuce, obohacení záznamu pro využití celým systémem knihoven v ČR.

Knižní metadata/bibliografické záznamy jsou základním předpokladem práce s knihami, jejich distribuce, automatizované výměny informací o knize atd. V ČR jsou knižní metadata vytvářena v různých formátech různými subjekty pro různé potřeby s minimální vzájemnou kooperací. Někteří nakladatelé při vytváření metadat využívají mezinárodní formát pro nakladatele ONIX, se kterým pracuje i SČKN. Knihovny používají mezinárodní formát MARC21 a katalogizační pravidla RDA. Navržený Registr pod správou NK ČR ve spolupráci se SČKN si neklade za cíl nahradit informační systémy jednotlivých nakladatelů, ale umožnit jim snadnější předávání a sdílení metadat a dalších informací, které s knižní produkcí souvisejí (institut povinných výtisků, statistiky, ohlašovací povinnost, nabídková povinnost atd.), a měl by sjednotit používané formáty, číselníky, názvosloví apod. s využitím mezinárodních standardů.

Mezi významné údaje knižních metadat patří věcné třídění. V Evropě je mezi nakladateli rozšířené třídění Thema, v USA více třídění BISAC. Mezi oběma tříděními existuje mapování, a proto jsou vzájemně převoditelné. Knihovny v ČR pro věcné třídění většinou používají Konspekt, MDT a věcné autority NK ČR. Ta zajistí mapování mezi používanými standardy nakladatelů a knihoven, aby mohla být metadata vzájemně sdílena.

Po vytvoření Registru budou mít knihovny dostupné informace a knižní metadata přímo od nakladatelů o připravovaných a již vydaných publikacích, knihovny budou moci využívat

i informace, které nejsou součástí bibliografického formátu MARC 21, např. údaje o váze a přesných rozměrech knih.

V ČR jsou čtyři národní agentury související s nakladatelsko-vydavatelskou činností: Národní agentura ISBN v ČR, Národní agentura ISMN v ČR, Národní agentura CIP, které provozuje NK ČR, a Národní agentura ISSN, kterou provozuje Národní technická knihovna. Pro nakladatele/vydavatele je účast ve všech čtyřech agenturách dobrovolná a jejich služby jsou poskytovány zdarma. Agentury zajišťují přidělování mezinárodních identifikátorů (ISBN, ISMN, ISSN), vytváření bibliografických záznamů (CIP) a spravují databáze, které s jejich činností souvisí:

- databáze Česká národní bibliografie, spravuje NK ČR,
- databáze Ohlášené knihy, spravuje NK ČR,
- databáze Adresář nakladatelů, spravuje NK ČR,
- Národní databáze ISSN, spravuje NTK.

Kromě těchto databází spravuje SČKN databázi České knihy a vydává časopis *Knižní novinky*. MK ČR spravuje Databázi periodického tisku pro veřejnost. Vzájemné propojení a sdílení metadat mezi těmito databázemi je minimální.

Navržený Registr by měl sjednotit stávající databáze/platformy a umožnit centralizovat „vše na jednom místě“: registraci nakladatele, žádost o přidělení ISBN/ISMN/ISSN/CIP, ohlašovací lístek ISBN/ISMN, distribuci, evidenci povinných výtisků, statistiky a další.

Navrženým metadatovým formátem Registru je mezinárodní standard ONIX a věcné třídění BISAC / Thema, které bude pro potřeby knihoven namapováno do předmětových hesel NK ČR a kategorií Konspektu. Pro potřeby knihoven bude jedním z výstupních formátů MARC21, případně BIBFRAME.

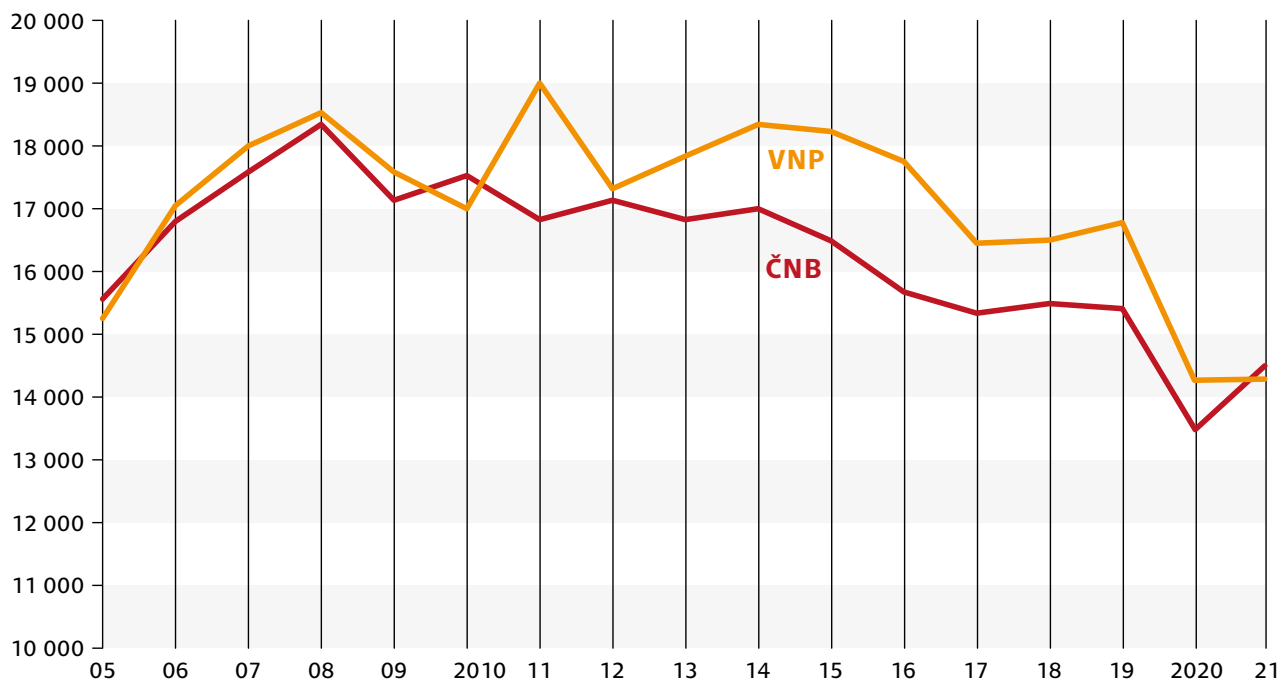
Kooperací knihoven, národních agentur, nakladatelů, distributorů a knihkupců, SČKN, MK ČR dojde k plnění strategického cíle „Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030“, a to důslednou kooperací a sdílením činností dosahovat maximální ekonomické efektivity poskytovaných služeb knihoven.

Zdroj: NK

2. STRUKTURA KNIŽNÍ PRODUKCE V ROCE 2021

Počet vydaných titulů

V našich analýzách týkajících se velikosti a struktury produkce českého knižního trhu se opíráme především o dva zdroje poskytované Národní knihovnou ČR (NK), jimiž jsou každoroční *Výkaz o neperiodických publikacích* (VNP) a bibliografická databáze Česká národní bibliografie (ČNB). Podle ČNB lze odhadnout, že v České republice bylo celkově vydáno **14 200 titulů s vročením 2021**. K 1. 11. 2022 uváděla ČNB 13 800 titulů, ale dá se předpokládat, že stejně jako v předchozích letech budou do databáze tituly s tímto vročením ještě přibývat a ustálí se na výše zmíněném odhadu. Počty titulů vydaných v ČR v jednotlivých letech zachycuje následující graf¹:

Výše zobrazené hodnoty představují počty knih s daným vročením zaznamenané v databázi ČNB k 1. 11. 2022. Počty titulů v jednotlivých letech se přitom dále mění, neboť NK ČR ještě zpracovává některé nezachycené tituly. Celkový počet titulů lze s významnou přesností odhadnout zhruba po 20 měsících. Předpokládáme tedy, že i počet titulů vydaných v roce 2021 během dalších let stoupne analogicky, takže celkový počet titulů vydaných za rok 2021 odhadujeme na výše uvedených 14 200. Oproti roku 2020, kdy to bylo zhruba 13 500 titulů, se tedy **jedná o meziroční nárůst cca o 5 %**. Linka VNP, tedy počet knihovnou přijatých povinných výtisků v období od ledna do prosince 2021, vykazuje oproti situaci z roku 2020 meziroční nárůst z 14 117 na 14 134 titulů. V reálu to ale znamená pouze to, že v NK bylo v roce 2021 i kvůli protipandemickým opatřením zpracováno jen 14 134 titulů, tedy víceméně stejné množství jako v roce 2020.

Veškeré následující statistiky vycházejí z VNP, neboť k ČNB bohužel tato podrobná data Národní knihovna neposkytuje.

Zdroj: SČKN

Výkaz o neperiodických publikacích

Výkaz je sestaven v návaznosti na revidované doporučení týkající se produkce a distribuce knih, novin a časopisů, přijaté na 23. zasedání Generální konference UNESCO v roce 1985. Týká se všech tištěných neperiodických publikací dle zákona č. 37/95 Sb., které byly v daném roce vydány v ČR a jsou dostupné veřejnosti. Nejsou zahrnuty publikace pro reklamní účely, například obchodní

katalogy, prospekty, obchodní, průmyslové a turistické reklamy, nabídkové publikace zboží a služeb, jízdni řády, ceníky, telefonní seznamy, programy divadelních a jiných pořadů, stanovy společnosti, kalendáře, mapy apod. Jsou zahrnuty i státní publikace, tedy publikace vydané veřejnou správou apod. kromě těch, určených pouze pro zahraniční distribuci, školní učebnice, vysokoškolská skripta, přetisky částí knih nebo periodik už publikovaných, pokud mají vlastní titul, stránkování a pokud tvoří samostatné dílo, publikace, které jsou součástí série, ale které tvoří oddělenou bibliografickou jednotku, ilustrovaná díla, jako jsou soubory tisků, reprodukcí uměleckých děl, kreseb apod., pokud tvoří kompletní stránkované svazky a jsou doplněny alespoň stručným vysvětlujícím textem, obrázkové knihy pro děti, komiksy apod.

Kniha je dle metodiky pro vznik VNP neperiodická publikace alespoň o 49 stránkách, brožura je neperiodická publikace o 5 až 48 stránkách. Údaje byly zpracovány na základě povinných výtisků neperiodických publikací zaslaných vydavateli do NK ČR v uvedeném roce.

V roce 2021 bylo dle VNP v české republice vydáno celkem 14 134 neperiodických publikací.

Jazyky

V knižní produkci českých vydavatelských subjektů za rok 2021 opět převažují knihy v češtině, a to z více než 86 % (12 272). Dalších 753 titulů vyšlo v češtině s podílem jiného jazyka. Vedle toho čeští vydavatelé loni připravili k vydání i 153 vícejazyčných publikací. V cizojazyčné knižní produkci českých nakladatelských domů znovu výrazně dominovala angličtina a její podíl na celkové knižní produkci České republiky je 3,5 %.

Překlady

Český knižní trh má importní charakter. Do ČR jsou dováženy knihy připravené a vytištěné v zahraničí, zejména však jsou importovány autorské licence. VNP za rok 2021 vykazuje, že z cizích jazyků bylo přeloženo 5246 titulů. Poměr překladů vůči původní literatuře je tedy víceméně stabilní a pohybuje se kolem 37 %. Mezi jazyky, z nichž se knihy překládají, tradičně dominuje angličtina s němčinou. V roce 2021 se na třetí pozici před slovenštinu dostala francouzština. Následují španělština a italština. V roce 2021 předběhla polštinu ruština.

Jazyk	2021	2020	2019	2018
angličtina	2668	2947	3765	3704
němčina	806	760	911	963
francouzština	364	295	380	409
slovenština	335	304	385	343
španělština	184	163	113	119
italština	112	108	133	98
ruština	103	45	183	146
polština	93	106	110	121

Poznámka: 1) Počet titulů vydaný v jednotlivých letech se zjišťuje velmi obtížně. Některé zdroje tento počet přejímají z *Výkazu o neperiodických publikacích (VNP)*, který každoročně vydává Národní knihovna. Toto číslo však se skutečným počtem vydaných titulů koresponduje pouze částečně: udává počet neperiodických publikací, které v daném roce jako povinné výtisky dorazily a byly zpracovány Národní knihovnou. VNP je vydáván vždy na začátku roku (únor, březen), avšak tituly starého roku v nezanedbatelném množství přibývají do NK ještě do konce prázdnin. Do příštího VNP tak přepadáva odhadem asi 30 % roční produkce. Počty uváděné VNP se proto vztahují pouze k části produkce minulého roku, nezohledňují později zpracované knihy. Kromě toho se do součtů dlouhodobě započítávají všechny přijaté knihy bez ohledu na konkrétní vřočení. Pro přesnější odhad roční titulové produkce je proto přesnější použít aktuální počty titulů s daným vřočením, které jsou evidovány v katalogové databázi Česká národní bibliografie (ČNB), tj. počet knih, které nakladatelé poslali jako povinný vřitisk. Ani tento údaj však není z hlediska přesnosti optimální, kopíruje jen tituly, kterým bylo přiděleno číslo ČNB. Na základě kvalifikovaného odhadu, který vychází z dlouhodobě sledovaných dat, celkový počet titulů s konkrétním vřočením zpřesňujeme.

Zdroj: SČKN, NK

3. CELKOVÝ OBJEM KNIŽNÍHO TRHU V ROCE 2021

Pro odhad celkového objemu českého knižního trhu ve finančním vyjádření a ke zjištění trendu jeho vývoje vycházíme z nahlášených tržeb distributorů, což jsou velkoobchodní společnosti zásobující většinu koncového trhu, a z tržeb nakladatelů, kteří si zajišťují vlastní distribuci, za knihy a kombinované knižní produkty. Odhad obrátu v koncových prodejních cenách přibližně dopočítáváme na základě vzorkově zjištěného podílu prodejních kanálů a maloobchodních rabatů v jednotlivých segmentech trhu.¹

Segment	Odhad tržeb	
	ve velkoobch. cenách bez DPH (mil. Kč)	v koncových cenách vč. DPH (mil. Kč)
velkoobchodní distributoři: Euromedia (cizí zboží), PEMIC, Kosmas, P. Dobrovský-BETA a další – fyzické knihy	2830	
nakladatelé s vlastní distribucí: Albatros Media, Euromedia (vlastní zboží), Dobrovský, s. r. o. (vlastní zboží), Grada, Levné knihy a další (zejm. odborné a populárně-naučné literatury) – fyzické knihy	2420	
učebnice (mimo Euromedii)	220	
eliminace dvojího započtení (vzájemné přeprdeje distributorů, rabat z přímého prodeje, časové rozlišení)	-310	
celkem	5160	7920
digitální audioknihy a e-knihy		435
dovozci zahraniční literatury (mimo Euromedii)		475
vývoz literatury (zejm. Slovensko) – odhad		-200
celkový obrát (zaokrouhleně na 100 mil. Kč)		8600

Uvedenou metodikou vychází kvalifikovaný odhad celkového objemu českého knižního trhu za rok 2021 po zaokrouhlení přibližně na **8,6 miliardy korun** v koncových cenách včetně DPH. To představuje oproti předchozímu roku **růst** zhruba o 600 milionů korun, tedy přibližně **+8 %**.

Vývoj celkového tuzemského knižního trhu za posledních 5 let vypadá následovně:

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
celkový obrát (mld. Kč)	8,0	8,3	8,3	8,0	8,6
meziroční změna	+2,5 %	+3,5 %	+0,5 %	-4 %	+8 %

Obrát prodaných **tištěných knih** přitom dosáhl přibližně **8,1 miliardy korun**, což znamená meziročně růst necelých **8 %**. Růst koncového obrátu audioknih a e-knih v jejich součtu dosáhl činil asi 65 milionu korun, tj. cca +18 %. Trhu audioknih a e-knih jsou podrobněji věnovány kapitoly 8 a 9.

Poznámky:

1. Při výpočtu odhadu objemu trhu přes obraty velkoobchodu a koncové rabaty maloobchodu zohledňujeme, že distributoři zásobují taktéž své vlastní sítě knihkupectví nebo obrátově významné e-shopy, i to, že někteří nakladatelé, využívající služeb distributorů, prodávají menší část své produkce přímo koncovým zákazníkům. Další prováděnou korekcí při výpočtu je zohlednění faktu, že velkoobchodní distributoři obchodují rovněž mezi sebou navzájem v případech, kdy určitou část koncového trhu, například vlastní síť knihkupectví nebo určitou síť hypermarketů, zásobuje pouze jeden distributor. V segmentu učebnic, kde jsou velkoobchodní distribuce a přímý prodej nakladatelů a rozlišení fyzických a elektronických produktů méně přehledné a jen část zúčastněných subjektů je členy Svazu českých knihkupců a nakladatelů, jsou údaje částečně odhadovány a čerpány z méně přesných zdrojů; podobné platí i o vývozu a dovozu literatury.

Zdroj: SČKN, Albatros Media

4. DPH V LETECH 2021 A 2022

Tištěné knihy jsou v ČR od roku 1993 zařazeny mezi zboží, na něž se uplatňuje nižší sazba DPH. Relevantní sazby DPH se v ČR vyvíjely následovně:

Počátek platnosti	Snížená sazba	Základní sazba
1. 1. 1993	5 %	23 %
1. 1. 1995	5 %	22 %
1. 5. 2004	5 %	19 %
1. 1. 2008	9 %	19 %
1. 1. 2010	10 %	20 %
1. 1. 2012	14 %	20 %
1. 1. 2013	15 %	21 %
1. 1. 2015	10 %	21 %

V letech 2021 a 2022 tedy byla na **tištěné knihy** v ČR uplatňována sazba DPH ve výši **10 %**. Od velké legislativní změny v roce 2019, prosazené SČKN, jsou do téže 10% sazby **zařazeny i e-knihy a audioknihy**, které do uvedené doby byly oproti knihám tištěným znevýhodněny zařazením do základní 21% sazby.

DPH v Evropě k 1. 1. 2021

Země	Standardní sazba	Knihy	E-knihy
Belgie	21 %	6 %	6 %
Bulharsko	20 %	9* %	9* %
Česká republika	21 %	10 %	10 %
Dánsko	25 %	25 %	25 %
Estonsko	20 %	9 %	9 %
Finsko	24 %	10 %	10 %
Francie	20 %	5,5 %	5,5 %
Chorvatsko	25 %	5 %	5 %
Irsko	23 %	0 %	4 %
Itálie	22 %	4 %	4 %
Kypr	19 %	5 %	19 %
Litva	21 %	5 %	5 %
Lotyšsko	21 %	5 %	5 %
Lucembursko	17 %	3 %	3 %
Maďarsko	27 %	5 %	27 %
Malta	18 %	5 %	5 %
Německo	19 %	7 %	7 %
Nizozemsko	21 %	9 %	9 %
Norsko	25 %	0 %	0 %
Polsko	23 %	5 %	5 %
Portugalsko	23 %	6 %	6 %
Rakousko	20 %	10 %	10 %
Rumunsko	19 %	5 %	5 %
Řecko	24 %	6 %	6 %
Slovensko	20 %	10 %	20/10** %
Slovinsko	22 %	5,5 %	5,5 %
Španělsko	21 %	4 %	4 %
Srbsko	20 %	10 %	10 %
Švédsko	25 %	6 %	6 %
Švýcarsko	7,7 %	2,5 %	2,5 %
Velká Británie	20 %	0 %	0 %

Poznámky:

* Dočasně snížená sazba od 1. 7. 2020 do 31. 12. 2022.

** Do konce roku 2022 sazba 20 %, od 1. 1. (účinnost novely zákona o DPH) bude sazba 10 %.

Zdroj: AK Růzha, SČKN

5. NAKLADATELÉ V ROCE 2021

Registrovaní vydavatelé

Podle pravidel systému ISBN bylo v České republice k 1. 12. 2022 uděleno celkem 8108 oprávnění k vydavatelské činnosti. Kvantitativní nárůst tohoto ukazatele je od roku 1989 opravdu zásadní. V roce 1990 vykazovala česká Národní agentura ISBN 650 vydavatelských subjektů, ale již za deset let se jejich počet zvýšil na 2898, což je téměř pětinasobek. Podle odhadu Národní agentury ISBN dnes v Česku aktivně vydává zhruba třetina evidovaných vydavatelských subjektů, třetina aktivní vydavatelskou činnost v současnosti nevyvíjí nebo ji z různých důvodů dočasně pozastavila. Zbývající třetina svou činnost již ukončila.

Zdroj: Národní agentura ISBN

Privátní vydavatelé

Dominantním vydavatelským centrem Česka je stále Praha následovaná Brnem. V případě vydavatelů vysokých škol je škála vydavatelských center pestřejší a více rozložena po teritoriu ČR do míst s vysokoškolským vzděláváním. Mezi největší patří také města z Moravy a ze Slezska. V následující tabulce jsou uvedeni největší privátní vydavatelé v ČR podle počtu vydaných titulů neperiodických publikací v uplynulém roce. Toto poněkud mechanicky stanovené kritérium umožňuje učinit si alespoň orientační představu o velikosti a obratu daných firem, jejich ziscích a zejména o reálném postavení a podílu na českém knižním trhu. Samozřejmě nevypovídá nic o kvalitě a redakční náročnosti připravované knižní produkce.

Struktura růstu se oproti předchozím letům proměnila. Zatímco středně velké subjekty hlásí oproti roku 2020 spíše lehký nárůst počtu vydaných titulů, u produkce tří vůdčích vydavatelských skupin došlo k mírnému poklesu. Jedná se o Albatros Media, která ke svým patnácti značkám přidala nově Mladou frontu, firmu Euromedia Group se svými jedenácti značkami a firmu Grada Publishing s pěti nakladatelskými značkami.

Největší privátní vydavatelé knih na území ČR podle počtu vydaných titulů

	2021	2020	2019
1. Albatros Media, Praha*	1016	1093	1563
2. Euromedia Group, Praha**	626	707	828
3. Grada Publishing, Praha ***	417	443	395
4. Moravská Bastei MOBA, Brno	373	329	343
5. Crew, Praha	234	221	209
6. Václav Svojtka & Co, Praha	219	164	183
7. Dobrovský + Pavel Dobrovský – Beta, Praha	171	144	355
8. Argo, Praha	165	153	234
9. Host, Brno	163	137	140
10. Infoa, Dubicko	147		
11. Sun, Praha	146	196	117
12. Nová forma, Týn n. Vltavou	115	129	138
13. Wolters Kluwer ČR, Praha	106	119	146

Pozn.: Do tabulky jsou zařazeny privátní vydavatelské subjekty, které v roce 2021 vykázaly knižní produkci ve výši 100 a více titulů neperiodických publikací (bez reedic a nových vydání již dříve vydaných titulů). Kromě prvních tří subjektů jsou čísla převzata z Národní knihovny ČR a Národní agentury ISBN.

* Produkce Albatros Media, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

	2021	2020	2019
Albatros ČR	122	194	228
BizBooks ČR	28	19	28
Computer Press ČR	12	16	24
CooBoo ČR	63	70	78
CPress ČR	202	212	280
Domino	19	21	14
Edika ČR	40	66	87
Egmont ČR	99	99	251
Fragment	175	163	226
Kniha Zlín ČR	39	38	63
Management Press ČR	1	4	5
Mladá fronta	60		
Motto ČR	53	71	83
Panteon	6	1	1
Vyšehrad	42	52	74
XYZ ČR	55	67	102

zdroj: Albatros Media

** Produkce Euromedia Group, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

	2021	2020	2019
Brána	37	54	55
Esence	52	74	100
Ikar	148	134	160
Kalibr	87	75	93
Laser	21	24	39
Listen		8	5
Odeon	35	30	35
Pikola	104	105	134
Pragma	29	51	64
Universum	90	67	98
Yoli	23	22	28

zdroj: Euromedia Group

***Produkce Grada Publishing, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

	2021	2020	2019
Grada	224	211	226
Cosmopolis	56	71	44
Bambook	68	94	76
Alferia	13	14	13
Metafora	56	53	36

Zdroj: Grada Publishing

Vysokoškolská nakladatelství v roce 2021

Přetrvávající distanční, respektive hybridní způsob výuky na vysokých školách zvyšoval zájem o elektronické a multimediální publikace. Vysokoškolská nakladatelé pokračovali v paralelním vydávání tištěných a elektronických knih, dále rozvíjeli publikování v otevřených periodikách. Poptávka po elektronických zdrojích ale nesnižovala poptávku po tištěných učebnicích a monografiích. Stále významnější problematikou k řešení je správa metadat, začlenění publikačních výstupů do mezinárodně standardizovaných repozitářů a zajištění jejich dohledatelnosti. V souvislosti s otevřením systému Kramerius mohli nejen vysokoškolská nakladatelé získat data o využití knih digitalizovaných Národní knihovnou. Vysokoškolská nakladatelé zajišťují servis mnoha odborným periodikám, pomáhají také volnému šíření vědeckých informací v rámci iniciativ Open Access. V souvislosti s celkovou digitalizací vědeckého provozu a dohledatelností vědeckých výstupů pracují s takzvanými jednoznačnými digitálními identifikátory DOI a poskytují plný odborný servis publikujícím autorům a institucím.

Situace nakladatelů odborné literatury v roce 2021

Na konci roku pokračující pandemie i v následujícím roce 2022 dopadla na odbornou literaturu vlna rostoucích nákladů.

Ekonomika produkce odborné literatury a učebnic, vydávaných často ve velmi nízkých nákladech, pociťuje rostoucí ceny polygrafické výroby a dalších vstupů silněji než jiné žánry. Kalkulace produkčně náročných malonákladových odborných knih, plných schémat, tabulek, grafů a obrázků, nyní vycházejí daleko hůře. Řešení v podobě výrazného navýšení prodejní ceny cílové skupiny, zejména studenti, nedokážou akceptovat. Stává se proto stále častěji, že se nakladatel rozhodne učebnici či odbornou knihu vůbec nevydávat. Přestože jde o renomovaného autora, důležité, progresivní téma a nové, pro praxi potřebné znalosti. To je z dlouhodobého pohledu velmi špatné pro rozvoj vzdělanosti a odborné úrovně specialistů mnoha oborů. A je na místě se obávat, že trend úbytku kvalitní odborné literatury může sílit.

Možným řešením je pomoci knihovnám a zejména knihovnám vysokých škol s nákupem odborné literatury. Nejen v podobě tištěných knih, ale i e-knih, které jsou stále žádanější. To dokládá zkušenost nakladatele odborné literatury Grada, který v roce 2021 zaznamenal růst prodeje elektronických knih o 26 % a růst zájmu o jeho aplikaci Bookport, poskytující přístup k rozsáhlé knihovně elektronických knih, o 57 %. Poptávka těch, kdo potřebují ke svému studiu, práci a odbornému rozvoji kvalitní odborné knihy a hledají je v knihovnách, zde je. Zůstává ale otázkou, kdo a jak podpoří knihovny v nákupu odborné literatury.

Další faktor, který producenty odborných knih rok od roku silněji poškozuje, jsou pirátské kopie. K rostoucí míře nelegálního šíření přispívá lehký přístup některých subjektů, poskytujících autorská díla za velmi uvolněných podmínek i zdarma. S rostoucími cenami odborných knih roste pokušení studentů i dalších cílových skupin sáhnout raději po nelegální kopii. Bojovat s hrozbou nelegálních kopií je třeba komplexně, nejen represí a omezením zdrojů, kde nelegální kopie vznikají. Důležité je nabídnout přijatelnou a dlouhodobě udržitelnou alternativu. A tyto alternativy bezpečných a komfortních platforem online, poskytujících cenově dostupný přístup k odborným elektronickým knihám, existují. Využívá je nejen čím dál více uživatelů, ale i nakladatelů. Vedle již zmíněného BOOKPORTu jsou tu ASPI, Codexis, Flexibooks, iKlett, eTaktik, Prometheus...

Zdroj: SČKN, Grada Publishing, Karolinum

6. STÁTNÍ PODPORA KNIŽNÍHO TRHU V ROCE 2021

Ministerstvo kultury podporuje knižní obor programem **Kulturní aktivity**:

V roce 2021 bylo podpořeno 47 ostatních **literárních akcí** dotacemi ve výši **10 044 364 Kč**.

V kategorii **vydávání neperiodických publikací** (nekomerčních titulů původní české a překladové beletrie, děl literární vědy, kritiky a věd příbuzných, ilustrované tvorby pro děti a mládež, původních českých komiksů, literárních debutů a titulů náročných kritických edic) bylo ve dvou výběrových dotačních řízeních podpořeno dotacemi **522 titulů ve výši 29 133 500 Kč**.

Na **podporu vydání české literatury v překladu** byla v roce 2021 vyplacena suma **18 609 281 Kč**. Dotační program měl dvě kola: první uzávěrka byla 15. 11. 2020, druhá 15. 5. 2021. Počet podpořených překladů byl v roce 2021 v prvním kole 126, v druhém kole 102, tj. 228 podpořených překladů celkem (celkový počet žádostí: 291). Pro srovnání: v roce 2020 bylo podpořeno celkem 280 žádostí z 335 podaných. V aktuálním formátu podpůrného programu mohou subjekty nárokovat nejen podporu překladu (a nejen na knižní publikaci, ale i na ukázkou z díla v rozsahu do 25 normostránek, případně na tematické číslo časopisu), ale též úhradu nákladů na autorská práva, tisk a propagaci; to vše do výše 70 % celkových nákladů.

V květnu 2021 proběhlo jednání oborové rady pro hodnocení **žádostí o stipendium** v oblasti literatury. Pětičlenná rada hodnotila 34 projektů (podporu doporučila 24 žádostem, z toho 12 v požadované výši). Pro rok 2021 byla rozdělena suma **1 312 000 Kč**.

Zdroj: MK ČR

7. KNIŽNÍ MALOOBCHOD A VELKOOBCHOD V LETECH 2021 A 2022

Rok 2021 začal ve stínu nového lockdownu, který vláda ČR vyhlásila 27. 10. 2020 a ukončila až po 134 dnech 10. 5. 2021. Kamenná knihkupectví byla otevřena pouze jako výdejny zboží, které bylo distančně objednané, a samozřejmě se jejich obraty velmi výrazně snížily ve prospěch obratu e-shopů, kterým se naopak dařilo velmi dobře. Následné otevření prodejen bylo doprovázeno podmínkami, které opět regulovaly počty zákazníků – jeden zákazník musel mít k dispozici 15 m², povinné byly respirátory a dezinfekce a zaměstnavatelé museli zajistit pravidelné testování zaměstnanců i brigádníků na onemocnění Covid-19. Opět se v důsledku povinných karantén pozitivně testovaných samozřejmě objevovaly problémy se zajištěním provozu některých prodejen. Zároveň se začala zhoršovat hospodářská situace ve státě, průměrná míra inflace za celý rok 2021 byla nejvyšší od roku 2008 a dosáhla 3,8 %.

Zrychluje se trend uzavírání nezávislých knihkupectví, který je způsobený silnou konkurencí obchodů online, stárnutím majitelů knihkupectví a jejich odchodem do důchodu a v neposlední řadě také rychle se zhoršující ekonomickou situací. V České republice je v listopadu 2022 v provozu asi 570 „kamenných“ knihkupectví, z tohoto počtu provozují největší maloobchodní řetězce 276 prodejen, tedy téměř 50 %.

Přehled maloobchodních sítí

Kanzelsberger

Společnost provozuje 63 prodejen, je tedy co do počtu největší knihkupeckou sítí v České republice. Do celkového počtu spadají i 2 brněnská knihkupectví pod tradiční a zavedenou značkou Barvič a Novotný.

Knihy Dobrovský

Dynamická maloobchodní síť v současné době provozuje celkem 43 prodejen, většinou v obchodních centrech.

Luxor

V současné době pod tuto maloobchodní síť patří 40 prodejen převážně v obchodních centrech. Významné postavení má v Praze, kde provozuje 13 knihkupectví, z nichž Palác knih Luxor je největším kamenným knihkupeckým ve střední Evropě.

Kosmas

Distribuční společnost provozuje 38 knihkupectví, z toho 5 prodejen v obchodních centrech. Tato maloobchodní síť se snaží o zachování obchodů na tradičních místech i v menších městech.

Pavel Dobrovský – BETA

Distribuce a nakladatelství Beta Dobrovský provozuje 10 prodejen.

Knihcentrum

Maloobchodní síť úzce spojená s distribucí PEMIC Books. V současné době provozuje celkem 10 prodejen. Jejich největší prodejnu je Dům knihy v Ostravě.

Academia knihkupectví

Středisko společných činností AV ČR provozuje 4 prodejny v Praze a Brně.

Karmelitánská knihkupectví

Nově sloučená společnost KatMedia zahrnuje Karmelitánské nakladatelství, knižní distribuci a síť 10 knihkupectví s vybraným specializovaným sortimentem.

Levné knihy

Maloobchodní řetězec provozuje pod značkou Levné knihy 58 prodejen po celé republice. Nenabízí

obvyklé knižní novinky, je zaměřen na výprodeje, významný podíl v nabízeném sortimentu zaujímá neknižní zboží.

Knižní maloobchodní řetězce podle počtu provozoven v ČR k 31. 10. 2022

provozovatel	značka	počet prodejen	z toho v OC	velkoobchodní činnost	online prodej
Kanzelsberger, a. s.	Kanzelsberger	63	19	ne	dumknihy.cz
Levné knihy, a.s.	Levné knihy	58		ne	levneknihy.cz
Dobrovský, s. r. o.	Knihy Dobrovský	43	26	ne*	knihydobrovsky.cz
Euromedia Group, a. s.	Luxor	40	29	ne	luxor.cz, booktook.cz
Kosmas, s. r. o.	Kosmas	38	5	ano	kosmas.cz
KatMedia, s. r. o.	Karmelitánské knihkupectví	10	0	ano	kna.cz
Pavel Dobrovský – BETA, s. r. o.	Beta Dobrovský	10	6	ano	knihybeta.cz
Knihcentrum cz, s. r. o.	Knihcentrum	10	3	ne	knihcentrum.cz
Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.	Academia knihkupectví	4	0	ne	Academia.cz

* Firma dodává distribucím produkci vlastního nakladatelství.

Velkoobchodní společnosti

Oblast distribuce knih zůstala v uvedeném období stabilní a bez významnějších změn.

Distribuci téměř kompletní produkce nakladatelů do maloobchodních prodejen a sítí zajišťují i nadále společnosti Euromedia Group, Kosmas, PEMIC Books a Pavel Dobrovský – BETA. Dva z největších tří nakladatelských domů, Albatros Media a Grada Publishing, si zajišťují vlastní distribuci své produkce.

Euromedia Group, a. s. (EMG), je největší společností podnikající na knižním trhu v České republice. Hlavním předmětem je nakladatelská činnost, realizovaná prostřednictvím klasických nakladatelských značek Odeon, Yoli, Ikar, Kalibr, Pragma, Listen, Universum, Esence, Pikola, Laser a audioknižního nakladatelství Témbr. Neméně významnou je činnost velkoobchodní, kterou v posledních letech rozšířila o sortiment učebnic a zahraniční literatury akvizicí firem Bookretail a Bohemian Ventures, i maloobchodní prodej koncovým zákazníkům provozovaný prodejním kanálem *Knížní klub*. V období lockdownů narostl prodej on-line přes e-shopy skupiny, především Booktook.cz. Skupina také zvyšuje počet knihkupectví provozovaných pod značkou Luxor. V období snížené knižní produkce dodavatelů společnost rozšířila nabídku doplňkového neknižního sortimentu. K zajištění všech těchto činností slouží skladovací a logistická činnost, jejímž hlavním pilířem je využívání vlastních skladů nedaleko Prahy v Novém Strašecí.

Společnost **Albatros Media, a. s.**, je distributorem především vlastní knižní produkce, která je počtem titulů i obratem na českém trhu největší. Knihkupcům dodává *napřímo* tituly svých nakladatelských značek Albatros, Bizbooks, Computer Press, Coobook, CPress, Domino, Edika, Egmont, Fragment, Kniha Zlín, Management Press, Mladá fronta, Motto, Vyšehrad, XYZ a Pointa, což je nakladatelská platforma on-line, pomáhající autorům financovat vydání svých knih formou crowdfundingu. V roce 2022 přibýlo do portfolia značek společnosti formou akvizice také nakladatelství Garamond. Skupina provozuje nejvýznamnější tuzemský obchod s e-knihami a digitálními audioknihami Palmknihy.cz, od roku 2020 prodávající i tištěné knihy. Rozvíjí také export cizojazyčných vydání především ilustrované dětské non-fiction literatury do desítek zemí světa.

Významné postavení v distribuci knih má společnost **PEMIC Books, a. s.** Vedle nevýhradní distribuce množství nakladatelů má ve výhradní distribuci Ottovo nakladatelství a produkci vlastního nakladatelství Bookmedia. Společnost má 50% vlastnický podíl v největší audioknižní platformě v Česku Audioteka.cz. Prostřednictvím společnosti Booknet, s. r. o., je vlastnický propojena

s maloobchodním řetězcem Knihcentrum.cz, disponujícím rovněž stejnojmenným e-shopem. PEMIC Books provozuje moderní logistické centrum a také tento dodavatel významně rozšiřuje nabídku doplňkového neknižního sortimentu.

Společnost **Kosmas, s. r. o.**, zajišťuje výhradní distribuci nakladatelství Argo, Prostor, Torst, Alpha Book, Malvern, Volvox Globator, Zeď a své postavení na knižním trhu se snaží posilovat akvizicí velkého množství titulů napříč žánry do své výhradní distribuce, v níž má také audioknihy nakladatelství Tympanum. Kosmas organizuje dvakrát ročně akci *Velký knižní čtvrtek*, ve které s velkou marketingovou podporou uvádí na trh cca 15 vybraných titulů. Kosmas je zároveň jedním z největších knihkupeckých řetězců na českém trhu a Kosmas.cz významným knižním e-shopem s nabídkou tištěných knih, e-knih i audioknih.

Další společností zajišťující distribuci knih většiny nakladatelů je **Pavel Dobrovský BETA, s. r. o.**, Do této skupiny patří také nakladatelství Beta.

Distribuci vlastní produkce si zajišťuje **Grada Publishing, a. s.**, vydávající odbornou literaturu pod značkou Grada, dětskou literaturu jako Bambook, beletrii jako Cosmopolis, knihy poznání pod logem Alferia a tituly pod značkou Metafora v jejím původním zaměření před akvizicí. Pokračuje v rozvíjení elektronické knihovny Bookport. Společnost i během pandemie navýšila počet vydávaných titulů a výrazně zvýšila svůj obrat, kdy jí výrazně vzrostl přímý prodej a prodej elektronických knih.

Dalšími nakladateli, kteří si zajišťují vlastní distribuci, jsou například Portál a Alpress.

Zdroj: SČKN, Kosmas, Albatros Media

8. E-KNIHY V ROCE 2021

Celkový prodej e-knih v roce 2021 nadále rostl, a to rychleji než prodej fyzických knih. Meziroční růst oproti předchozímu roku ale zpomalil z 35 % na 15 %. Prodáno bylo více než 1,45 milionu kusů e-knih. Obratově nejsilnějším měsícem vedle tradičních předvánočních prodejů v říjnu a listopadu se v roce 2021 stal březen.

Obrat za prodej e-knih zahrnuje i prodej zahraničním zákazníkům, především slovenským. Tyto nákupy tvoří 5–10 % z celkového obrátu e-knih.¹

Sortiment a ceny e-knih

V roce 2021 nabízela knihy v elektronické podobě většina významných tuzemských nakladatelů (více než 400 nakladatelských značek). Celkově bylo na konci roku 2021 dostupných zhruba 20 000 titulů. V elektronické podobě byla k dispozici převážná většina nejprodávanějších titulů, což dokládají i žebříčky nejprodávanějších e-knih a tištěných knih, které byly z větší části v roce 2021 podobné.

Průměrná prodejní cena e-knihy se roku 2021 pohybovala u beletrie okolo 68 % ceny tištěné knihy. Průměrná cena elektronických učebnic a odborné literatury byla obvykle o 15 % nižší oproti tištěné knize.

Nejprodávanějším žánrem u e-knih jsou „česká a světová beletrie“, „detektivky a napětí“, následuje „sci-fi a fantasy“. Z naučné literatury byl největší zájem o e-knihy o osobním rozvoji.

Čtenáři elektronických knih

Mezi čtenáři e-knih dlouho dominovali muži. V roce 2021 vzrostl podíl žen na 53 %.²

Pro prodej e-knih je určující Praha (32 % prodaných kusů), následovaná Středočeským krajem (18 %) a krajem Jihomoravským (10 %).³

Prodejci e-knih na českém trhu

Mezi významné prodejce e-knih patří specializované e-knižní obchody, jako Palmknihy, obecné e-shopy, jako Alza.cz, tradiční on-line knihkupectví, jako Kosmas.cz, Knihydobrovsky.cz, Knihcentrum.cz, nebo nakladatelské weby, jako Flexibooks.cz a Grada.cz.

Výpůjčky e-knih v knihovnách

Do projektu výpůjček e-knih v knihovnách od společnosti Palmknihy bylo ke konci roku 2021 zapojeno 230 knihoven, které rozšířily nabídku na 11 400 titulů (zapojeno 294 nakl. značek). Zájem o tuto službu mezi čtenáři knihoven meziročně vzrostl o 28 %.

Zdroj: SČKN, Alza

Poznámky:

1. Na Alza.cz tvořil nákup ze Slovenska 8 % obrátu.
2. 47 % muži, 53 % ženy, dle údajů Alza.cz.
3. Prodeje e-knih dle krajů dle Alza.cz: Hlavní město Praha 32 %, Středočeský kraj 18 %, Jihomoravský kraj 10 %, Moravskoslezský kraj 6 %, Ústecký kraj 5 %, Plzeňský kraj 4 %, Jihočeský kraj 4 %, Olomoucký kraj 3 %, Kraj Vysočina 3 %, Pardubický kraj 3 %, Královéhradecký kraj 3 %, Liberecký kraj 3 %, Zlínský kraj 3 %, Karlovarský kraj 1 %.

Zdroj: SČKN, Alza

9. AUDIOKNIHY V ROCE 2021

Trh i nadále roste

I přes přetrvávající nelehkou situaci v roce 2021 vykázal trh audioknih a mluveného slova meziroční nárůst více než 12 % oproti roku 2020.

Zpráva o trhu audioknih a mluveného slova v roce 2021 v České republice byla zpracována v tomto rozsahu a se stejnou metodikou již po šesté a je sestavena na základě podkladů členů AVA.

Konkrétně pracuje s daty dodanými těmito vydavateli (v abecedním pořadí):

Albatros Media
Audiolibrix
Audiotéka
Euromedia Group
Fonia
Jan Melvil Publishing
OneHotBook
Publixing
Radioservis
Supraphon
Tympanum

Výše uvedení vydavatelé společně tvoří majoritní část trhu, a proto lze zprávu považovat za dostatečně přesnou a data jsou porovnatelná s údaji z roku 2020. Zájem AVA je i v následujících letech získávat podklady od dalších vydavatelů audioknih a mluveného slova v České republice.

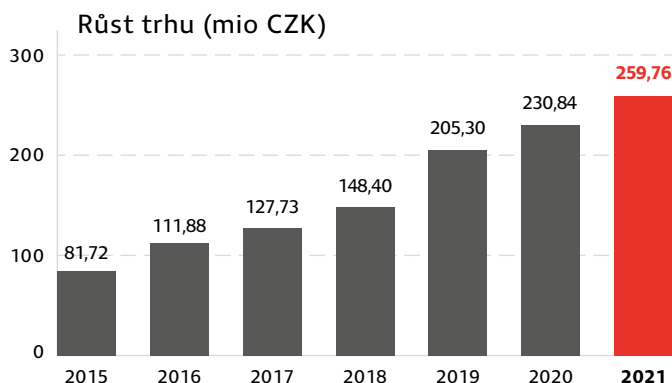
Pozn.

- 1: V minulém roce se samostatně účastnil nakladatel Bookmedia, v tomto roce je již součástí vydavatelství Audiotéka.
- 2.: Vydavatel Jan Melvil Publishing již není členem AVA, nicméně vzhledem k zachování kontinuity dat poskytl své údaje a byl do zprávy zahrnut.

Objem trhu v roce 2021

Celkový objem trhu vychází ze součtu hlášení fyzických a digitálních prodejů členských firem AVA s jeho následným přepočtem na koncové ceny včetně DPH. Obrat maloobchodního trhu v roce 2021 činil 259 761 055 Kč, což je proti roku 2020 nárůst o více než 12 %.

Celkový prodej	259 761 055 Kč
Celkový prodej	86 695 178 Kč
Celkový prodej	173 065 877 Kč

Způsoby distribuce v roce 2021

V roce 2021 se prodalo necelých 240 000 fyzických nosičů audioknih a mluveného slova, byl tedy oproti minulému roku zaznamenán pokles. Nicméně podíl digitálního prodeje vůči prodeji fyzických nosičů zůstává téměř stejný jako v minulém roce (rok 2020: 62,5 % digitální prodej ku 37,5 % fyzických nosičů /může jít i o LP, MC, výjimečně audio DVD/), rok 2021 viz graf níže.

Podíly na trhu

Významnou většinu na trhu zaujímá sedm vydavatelů, jejichž celkový podíl přesahuje 90 %. Největším vydavatelem v roce 2021 bylo vydavatelství OneHotBook (16,58 %), následuje vydavatelství Tympanum (15,05 %), třetí místo zaujímá společnost Audiotéka (13,9 %) a těsně za ní Radioservis (13,61 %). Na páté příčce se umístil Albatros Media (11,71 %), dále Supraphon (11,12 %). Na sedmé místo dosáhla Euromedia Group (9,34 %), poté Jan Melvil Publishing (4,17 %), Publixing (3,63 %). Dále následují Audiolibrix a Fonia, každý s podílem menším než 1 %.

Zdroj: AVA

10. PRÁVNÍ POVINNOSTI NAKLADATELE

Co se týká konkrétních právních předpisů, pomineme-li výše zmiňovaný aktuálně novelizovaný zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů, představuje pro nakladatelský obor specifickou právní úpravu zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, ve znění pozdějších předpisů (zákon sám však pro nakladatele užívá ne zcela šťastně zvoleného označení „vydavatel“). Kniha, jejíž definici právní řád výslovně nestanoví, je v zákoně označena jako neperiodická publikace. Zákon o neperiodických publikacích určuje několik základních povinností nakladatele:

1) Povinné náležitosti knihy

Nakladatel je povinen v každé vydané knize uvést informace, jejichž rozsah je stanoven zákonem o neperiodických publikacích (název díla, informace o autorovi a nakladateli, rok prvního vydání, ISBN nebo ISMN u hudebnin apod.). Případné nesplnění této povinnosti ze strany nakladatele je přestupkem, za který může krajský úřad uložit pokutu až do výše 50 000 Kč.

2) Povinné výtisky

Nakladatel je dále povinen dle textu zákona bezplatně a na vlastní náklady odevzdat z každého vydání knihy do 30 dnů ode dne vydání celkem šest výtisků knihy příslušným knihovnám (Národní knihovně, Moravské zemské knihovně, Vědecké knihovně v Olomouci, Městské knihovně v Praze a místně příslušné krajské knihovně podle sídla nakladatele). Upozorňujeme však, že v dlouhodobé praxi je dle výkladu Národní knihovny odevzdáváno pět povinných výtisků, přičemž takzvaný regionální povinný výtisk je předkládán vždy pouze místně příslušné krajské knihovně bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o Městskou knihovnu v Praze, nebo jinou krajskou knihovnu. Nakladatelské subjekty tak každoročně na vlastní náklady poskytují příslušným knihovnám zdarma stovky až tisíce knih z vlastní produkce včetně jejich dodání na vlastní náklady bez jakékoliv kompenzace ze strany státu.

3) Nabídková povinnost

Nad rámec odevzdání povinných výtisků je nakladatel současně povinen nabídnout dalším knihovnám stanoveným vyhláškou ministerstva kultury č. 252/1995 Sb. vydanou knihu do 30 dnů ke koupi. Na základě jednání mezi SČKN a dotčenými knihovnami došlo k dohodě, na jejímž základě může nakladatel nabídkovou povinnost splnit též zveřejněním v periodiku Knižní novinky vydávaném ze strany SČKN. Tato možnost včetně zadávání informací o vydané knize online do databáze spravované SČKN představuje pro nakladatele významné zjednodušení a snížení souvisejících nákladů.

Zdroj: SČKN, AK Růzha

© SČKN, 2022
ISBN 978-80-90-8778-1-8

